

DPN 6227

Title : नामकरण / चूडाकरण NĀMAKARANA / CŪḌĀ KARANA

Run. No. 6918

Subject सौत्वाकर्मकाण्ड  
✓ Rite

Cat. No.

Micro. No.

Religion : Hindu / Bauddha

Language : Skt. / New. / Nep. / Skt.- New. / Maith.- New. / New.- Nep. /

Size in cms. 27.5 x 8.3

Folios 6  
(44-49)

Lines ( in a page ) 6

Compl. / Incompl.

Chapt. / act /

Author / translator

Scribe / donor

मानदास सुगतदास

Date: NS / SS / VS / KS

Ruler / place

मानदास सुगतदास

Script : New. / Dev. / Bhuj. / Ran. /

Illus. :

शुकी (सुकी) नामकरण, जल कलशदान,  
निष्क्रमण, चूडाकरण विधि-

Material : palmleaf / paper / thiyasaphu /

Condition : fine / damaged by worms, rats, water /

Beginning, colophon, post-colophon :

इति जातकर्म ॥ अथ नामकरण ॥

naming the baby, rice & fruit  
feeding the baby and cūḍā karma  
initiation ritual described  
in brief.



मानदाल सुगत दासना संकलन  
काशा सूर्य कथियात उपहार ।

युष्मदवनाय॥ ॥ अथ यदि दशाहभ्यंतरे सवालं धरुः कुमारविश्रीत् ॥ तेनाविशेनतासयति तरोदिति न हृष्यति व  
तदेवं ॥ नैमित्तिकं तत्र तं बालं जालेनोत्तुरियेत वा युद्धाद्यपि ताखांक आधाय ॥ ॐ कुर्कुरः सुकुर्कुरो बालवल्काते चैव न क  
सृजनमस्ते असुसी सरोतयेता य हूवत मैतयंते देवा ववददुः सत्वं कुमारमेव वार्त्तणीयाः वच्चे छुन क सृजनमस्ते असुसी  
सरोतयेता हूरत त्मयं यने रसमा मातासी सरः पिताश्चावशव लौभात रोवे च्छुन क सृजनमस्ते असुसी सरोतयेता हूर ॥  
इति जज्ञा ॥ ॥ ॐ नतामयति न रुदति न हृष्यति ते गायति यत्र च यम्वदामो यत्र वाभिमृशाम इति कुमारमभि  
मृशति ॥ ॥ इति जातकर्म ॥ अथ नाम करण ॥ तत्र दशमे हृति सूतिका मुत्थाप्य रुकादशे हृति विहितदिनातरे



वापितातामकरो ॥ तत्र प्रथमं मातृपूजाभ्युदयिके कृत्वा वास्त्राणां भोजयित्वा कुमारं स्नापयित्वा अहृतं वासः परिधाप्य कृत्य  
 स्वस्वयत्नं प्राप्नुवेदक्षिराकरो ॥ ॐ अमुकशर्माभिः श्रावयति नाम च द्वाक्षरं वा मुखोऽंशं शर्माते वास्त्राण्यव  
 स्मतिं क्षत्रियस्य गुप्तांतं वैश्यस्य दासांतं शूद्रस्य ॥ इति नामकरणम् अथ निष्क्रमणम् ॥ तत्र चतुर्थं मासि  
 चंद्रतारां नुक्लशुभदिने स्नातमलंकृतं कुमारं गृहादहिराणी यपिताभ्यो वास्त्राणां सूर्यमुदीक्षयति ॥ तत्र मंत्रः ॥  
 ॐ तच्चक्षुर्देवहितं पुरस्तादुक्तमुचरत् ॥ पश्येमशरदः शतं जीवेमशरदः शतं शृणुयामशरदः शतं प्रवुवामशरदः श  
 तं मदीनाः स्यामशरदः शतं भूयश्च शरदः शतात् ॥ इति ॥ ततः फलपुष्पसमन्वितेन प्रयसाभरावतः सूर्यं स्पर्श्यादी

यत इति समाचारः ॥ इति निष्क्रमणम् ॥ अथान्नप्राशनम् ॥ षष्ठेऽष्टमे वा मासि चंद्रतारां नुक्लशुभदिने स्नातः कृ  
 त्वा नित्यक्रियः शुचिरावांतः ॥ मातृपूजाभ्युदयिके कृत्वा ॥ पिता गृह्यवकुशरिः कामारभेत ॥ तत्र अमः ॥ कुडौर्हस्तमात्रचतु  
 रस्रभूमिपरिसमुच्चता नैशात्यां परित्यज्य गोमयोदकेनोपलिप्य सुवमूलेन स्फेनवोत्तरोत्तरक्रमेण प्रागग्रं प्रादेशमात्रं  
 त्रिरुत्तिर्य उल्लेखनक्रमेणातामिकां गुह्याभ्यामुद्धत्य वारिणा तं देशमभिषिच्य कांश्यपात्रेणाग्निमाणीय ॐ भूर्भुवः ॥  
 इति मंत्रेण प्रत्यक्षमुखमुपसमाधाय ॥ ॐ अशासुष्य कर्तव्यान्नप्राशनं होमकर्माणि कृता कृता वैश्वरारूपवत्सकर्म  
 कर्तुममुकगोत्रममुकशर्माणं वास्त्राणामेभिः पुष्पचंदनताम्रलवासोभिः वस्त्रेणारुं शृणो इति वास्त्राणां वृणायात् ॥ ॐ



हतोस्मीतिप्रतिवचनं॥ॐ० यथावित्तं कर्मकुरु॥ इति यजमानेनोक्ते॥ॐ० करवाणीति वृत्तप्रतिवचनानंतरं अग्नेदीक्षितः शुद्धमा  
 सने दत्वा तदुपरि वागता सुशान्ता स्त्रीर्याग्निं प्रदक्षिणं कारयित्वा वास्त्रांतत्रोदश्रुत्वा मुखमुपवेश्य॥ॐ० अस्मिन्नाग्नीरात्वं मे वस्त्राभवे  
 त्प्रतिधाय॥ॐ० भवानीति तेनोक्ते॥ ततः प्रणीतायां च पुरतः कृत्वा वारिणा परिपूर्य्य कुशोराद्या वृत्तरो मुखमवलोक्य गते हततः  
 कुशोपरितिदध्यात्॥ ॥ ततः परित्तरां वहिषश्चतुर्थभागमादायाग्नेयादीशान्तं वृत्तरो गतिपथ्यंतं नैऋतादाययांत अ  
 ग्नितः प्रणीता पथ्यंतं॥ ततो गते हततः पश्चिमदिशि पवित्रं छेदनाथं कुशत्रयं पवित्रकरणार्थं सागमनंतरं भिक्षुशपत्रद्वयं  
 प्रोक्षणीयात्रमाज्यस्थाली च रुस्थाली संमार्जनकुशाः उपयमनकुशाः समिधः तिस्रः सुवः आज्यषट्पंचाशदुत्तरयजमानमुष्टि

शतद्वयादीक्षितमंतुलपूर्णपात्रं चतुर्थमामंतुलः कृत्वा त्रिपवित्रं छेदनकुशां पूर्वपूर्वदिशि कर्मेणाशदतीयाति॥ ॥ ततः  
 पवित्रं छेदनकुशैः स्वपादशमितपवित्रं छित्वा सपवित्रकरणप्रणीतो दक्षिणः प्रोक्षणीयात्रेति धाय द्वाभ्यामनामिकां गुह्याभ्यामुत्त  
 राग्नेयवित्रे गृहीत्वा त्रिरुत्पवनं॥ ॥ ततः प्रोक्षणीयात्रं वामहस्ते कृत्वा तामिकां गुह्याभ्यां पवित्रे गृहीत्वा त्रिरुद्दिशतं॥ ॥ ततः प्रणीतो द  
 क्षेन प्रोक्षणीयात्रं प्रोक्षणीजलेन यथासादितवस्तुभ्यभिषिज्याग्निप्रणीतयोर्मध्ये प्रोक्षणीयात्रं तिदध्यात्॥ ततः आज्यस्थाल्यामा  
 ज्यनिर्वाय प्रणीतो दक्षेन तंतुलान् प्रक्षाल्य च रोप्रणीतो दक्षं किंचिद्वत्वा तत्र तंतुलान् प्रक्षिप्य स्वयं वरुं गृहीत्वा वृत्तरो वाज्यं वह्ने रुतर  
 तः वरुं दक्षिणाः आज्यं तिदध्यात्॥ ततः शृते वरोत्तलत्तरो हविर्द्वयोपरि प्रदक्षिणां आमयित्वा वह्ने तत्प्रक्षेप॥ ॥ ततः त्रिसुवंप्रतप्य



१ सम्मार्जनकुशानामग्नैरंतरतोमूलैर्वासुतः संसृज्यपरातोदकेताभ्युक्ष्यपुनः त्रिषतप्यस्वदक्षिणातः कुशोपरिनिदध्यात् ॥ तत आज्यं  
 पूर्वरातीयाग्नेधृत्वातपश्चिमेनवरुमानायाज्यस्योत्तरतोनिदध्यात् ॥ तत आज्येपोक्षणीव इत्यवतं अवेक्ष्य सत्यपद्वयेतंतिरस्य  
 ततः पूर्ववत् ॥ पोक्षणपुपवतं कृत्वा उत्थायेपयमनकुशान् वामहस्ते कृत्वा प्रजापतिं साध्यातातूयनीमग्नौ घृताक्तः समिधः क्षिपेत् ४६  
 ॥ ततः उपविश्य सवित्रपोक्षणपुदकेन प्रदक्षिणां तागिं पर्युक्ष्य रातापात्रेपविचेति धाय उस्मृणा न्वारध्यः पातितदक्षिणां जातुः  
 समिद्धतमेग्नौ जुह्यात् ॥ तत्र प्रथमारुतिचतुष्टये तत्तदाहुत्य तंतरं सुवावस्थितं कृतं शेषघृतस्य पोक्षणीपात्रे प्रक्षेपः ॥ ॐ  
 प्रजापतये स्वाहा इदं प्रजापतये ॥ इति मनसा ॥ ॐ इंद्राय स्वाहा ॥ इत्याद्यारौ ॥ ॐ अग्नये स्वाहा ॥ इदमग्नये ॥ ॐ सोमाय स्वाहा ॥ इदं

सोमाय ॥ इत्याज्यभागौ ॥ ततो न्वारं भेदिना संस्मृत्य भार्गवितेन वसाधारणा रुतिद्वयं तत्र प्रथमारुतौ ॥ ॐ देवींस्वाह मगतयंत देवास्त्वामि  
 श्वरूपाः पशवे वदंति सानामं देवमूजह हानाधेनुर्वागस्मानुपसुष्टुतैतु स्वाहा इदं वाचे ॥ ॥ द्वितीयाहुतौ तु ॥ ॐ देवींस्वाह मित्रामेता ॥ ॐ  
 वाजो नो अय प्रसुवाति दानं वाजो देवा ॥ अतुभिर्कल्पयति वज्रो हि मा सर्ववीरं जनान् किञ्च आशावाजपतिर्जये य इ स्वाहा इदं वावे वाजा  
 य ॥ ॥ इति मंत्राभ्यां ॥ ततः स्थालीपाकेन रुतिचतुष्टयं ॥ ॐ पारोनात्रमशीय स्वाहा इदं प्राणाय ॥ ॐ अपानेन गंधातमशीय स्वाहा इदम  
 यानाय ॥ ॐ चक्षुषारूपाय पशीय स्वाहा इदं चक्षुषे ॥ ॐ श्रोत्रेण यशोशीय स्वाहा इदं भोत्राय ॥ ततो न्वारध्वकर्तृको होमः ॥ तत्र चतुरारुत्य  
 तंतरं सुवावस्थितं कृतं शेषघृतस्य पोक्षणीपात्रे प्रक्षेपः ॥ तत्रैवाज्यस्थालीपाकाभ्यां स्विष्टकृद् होमः ॥ ॐ अग्नये स्विष्टकृते स्वाहा



इदमग्नयेस्विष्टकृते॥ इतिस्विष्टकृत॥ अथाग्ने॥ ॥ॐ भूः स्वाहा इदं भूः॥ ॐ भुवः स्वाहा इदं भुवः॥ ॐ स्वः स्वाहा इदं स्वः॥ यतामहाया  
रुतयः॥ ॥ॐ त्वन्नो अग्नेवरुणास्पविद्वान्देवस्य हेतो अवयासिसीयाः॥ यजिष्यो वहितमः शोभुचोतो विभवांश्चैषां सियमुमुग्ध्यस्मत्त्वा  
हा॥ इदमग्नीवरुणाभ्यां॥ ॐ सत्वंतो अग्नेवमो भवोतो ते दियो अस्या उषसो युयै॥ अवयश्चरणो वरुणा रंरणो धीहि मृडीक सुहो  
न रुधि स्वाहा इदमग्नीवरुणाभ्यां॥ ॐ अयाश्चाग्नेस्य भिशसियाश्च सत्वमिदमया असि॥ अयातो यद्वहं वहास्य यातो धेहि भेषजं वसा  
हा॥ इदमग्नये॥ ॐ ये ते शतं वरुणा ये सहस्रं यजियाः याशविततामहा॥ तेभिर्नो अयसवितो तविदयुर्विधे मुंचतु मरुतः स्वर्काः स्वा  
हा॥ इदं वरुणाय सविषे विदं भवे विधेभ्यो देवेभ्यो मरुताः स्वर्कभ्यः॥ ॐ उदुत्तमं वरुणा याशमस्मदवाधमं विमध्यमं अथाया॥ अथा

वयमादित्यवुतवानागसो अदितयेस्याम स्वाहा इदं वरुणाय॥ ॥ इति सर्वपायश्चितं॥ ॐ प्रजापतये स्वाहा इदं प्रजापतये॥ इति  
मनसा॥ इदं प्रजापतये॥ ॥ अथ संस्ववपाशनं॥ तत आचम्या॥ ॐ अशक्तैतदन्नपाशनं होमकर्मणि कृता कृता वेक्षणा रू  
पवत्कर्म प्रतिष्ठार्थं मिदं पूर्णापात्रं प्रजापतिदेवतं अमुकगोत्रायामुक्कशर्मणो वास्त्रणाय दक्षिणां तुभ्यमहं संप्रददं॥ इ  
ति दक्षिणो पूर्णापात्रं दक्षिणां दद्यात्॥ ततः ॐ स्वस्तीति प्रतिवचनं॥ ॥ ततः प्रणीता विमोकः॥ ॐ सुमित्रिया न आपजोषध  
यः॥ इति प्रणीता जलो न शिरः सस्मृज्या॥ ॐ दुर्मित्रियास्तस्मै संतु योष्मान् दुष्टियं च वयं द्विष्मः॥ ॥ इत्येताभ्यां प्रणीता मृडीक  
राणां॥ ॥ ततस्तस्मै राक्रमेणा वहि रूथाप्य घृतेनाभिघार्य हस्तेनैः वजु ह्यात्॥ ॥ ॐ देवा गातु विदो गातुं वित्वा गातुं मितमन  
सस्य त इमं देव यजं स्वाहा वातेधाः स्वाहा॥ इति वहिर्होमः ततः सर्वात्कुदु मधुरलवणादिरसानु सर्वाणि शात्यं चादितिय



थासंभवंसमुद्रतयस्कस्मिन्नुत्तमपात्रे कृत्वा कृतस्नानालंकरणदिरुतवासाः कुमारः तूष्णीयं भेति ध्यायेत् तन्मंत्रेण भोजयित-  
 व्य ॥ ॐ अन्नपते अन्नस्य तो धे ह्यतमी वश्य भुम्भिराः प्रदातारं तारिष्य जज्ञं तो धेरि द्विपदेशं चतुष्यं देवि श्व कर्मणो खाहा ॥ ॐ  
 हुंतेति वा मंत्रेण भोजयितव्य ॥ ॥ अथ कुमारस्य वाक्प्रसङ्गा कामा भारद्वाजी मांसं अन्नाद्य कामः कपिं जलमांसं जवम कामो म-  
 स्यो ल आयुः कामः कृकयामांसं अथ सर्वफल कामः कथित सर्वमांसं वृक्षवर्जस काम आदि मांसं कपिं जलः करंड आगौरा रितितिरि-  
 रितिकेचित् ॥ अलाभे पिसृक मय भारद्वाजी प्रभृतीनां रुकदेशं प्राशयितव्यः ॥ अथा चम्या ॥ ॥ उत्थाय फलपुष्प समन्ति-  
 तेन घृतपूर्णो नसुवेन कुमारकरः पृष्टेन पूर्णाहुतिं दद्यात् ॥ ॐ मूर्ध्ना तं दिवो अरतिं पृथिव्या वैश्वानरमृतं भाजातमग्निं ॥ कविं  
 समाजमतिथिं जनानामा सन्नाया जं जनयंत देवा खाहा ॥ इति मंत्रेण पूर्णाहुतिं दद्यात् ॥ ॥ तत उपविश्य ॥ सुवेण भस्मातीय

दक्षिणातामिकाग्नगृहीत भस्मना ॥ ॐ आयुषं जमदग्नेरिति ललाटे ॥ ॐ कश्यपश्च व्यायुषमिति ग्रीवायां ॥ ॐ यदेवेषु  
 व्यायुषमिति दक्षिणा वा रुमूले ॥ ॐ तन्नो अस्तु व्यायुषमिति हृदि ॥ विंदुरुषं व्यायुषं कुर्यात् ॥ ॥ अनेनैव क्रमेण कुमारललाट-  
 दावपितत्र तन्नो इत्यस्य स्थाने तन्नो इति विशेषः ॥ ॥ ततो गोदातं ॥ ॥ ततो दुर्वाक्षिताद्यां रोपणं ॥ वास्तुणा भोजनं च ॥ ॥ इ-  
 त्यन्न प्राशन कर्म ॥ ॥ नमः आगणेशाय ॥ अथ चूडा करणं ॥ ॥ तत्र समस्त सरात नारमादित्य भुवा बुध गयत आपूर्य-  
 माणा दक्ष भुक्तादिस्तादि दोष रहितैरिक्तादि दोष रहितैः बुध गुरु शुक्र वार विहित नक्षत्रेषु कृतनित्य क्रिया यजमानो मातृपू-  
 जाभ्युदयिके कृत्वा वास्तुणा भोजयित्वा मण्डपपरि कृत भूमौ कुंडां डिकामारभेत् ॥ तत्र क्रमः कुंडौ र्स्तमात्र चतुरस्र भूमिं प



रिममुह्य. तानैशात्याम्यास्त्यज्जगोमयोदकेतोपलिय्यसुवमूलेनस्येनवोतरोत्तरक्रमेणापागुंवादेशमात्रंविस्तृत्य  
 उल्लेखनक्रमेणामिकां गुप्ताभ्यां मुद्रय. वारिणातंदेशमभिषिञ्च. कांश्चपात्रेणाग्निमादाय. ॐ भूर्भूवः स्वः यारुतिमंत्रे  
 राप्रत्यमुखंतत्रोपरिनिदध्यात् ॥ ततोग्नेः पश्चिमतोयजमानदक्षिणादिदिग्नायितमहर्तवासः परिध्याप्यकुमारम  
 क्रेनिधायमातोपविशति ॥ ततः पुष्यचन्दनतामूलवासांस्यादय ॥ ॐ अ-मुष्यकुमारस्यकर्तव्यचूडकरणाहोमकर्म  
 शिक्तारुतावेक्षणारूपवसुकर्मकर्तुममुकगोत्रममुकशर्माशाम्नास्त्रामिभिः पुंष्यं चन्दनता पुष्यचन्दनता

४८

मानदास सुगत दासया संकलन

आशा मुफ-कृषिवाल उपहार ।